

LEVINAS OKUMALARI

ROBERT BERNASCONI

EDİTÖR
ZEYNEP DİREK

ROBERT BERNASCONI

Sussex Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı; on üç yıl Essex Üniversitesi'nde ders verdi. Levinas, Heidegger, Sartre ve Derrida gibi filozoflar hakkında yaptığı çalışmalarla tanındı. 19 ve 20. yüzyıl Kıta felsefesi, siyasal ve toplumsal felsefe, etik tarihi uzmanlık alanları arasında sayılabilir. 1990'lı yılların başından itibaren felsefe tarihi bağlamında ırk ve ırkçılık kavramlarıyla ilgilenmeye başladı. Her yıl uzmanlık alanlarının her biriyle ilgili bir deneme yazdığını söyleyen Bernasconi'nin uzun vadedeki planı ırk kavramının felsefe tarihindeki yeriyle ilgili kapsamlı bir eser yayımlamak. Akademik çevrelerde yazdığı çok sayıda makaleyle adından söz ettiren Bernasconi, on beş kadar kitabın editörlüğünü yapmıştır.

Başlıca eserleri: *The Question of Language in Heidegger's History of Being* (1985), *Heidegger in Question: The Art of Existing* (1993), *How to Read Sartre* (2007), *İrk Kavramını Kim İcat Etti?* (2015).

ZEYNEP DİREK

İstanbul doğumlu (1966). Ortaöğrenimini Galatasaray Lisesi'nde, yükseköğrenimini Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümünde tamamladı (1990). Aynı üniversitede felsefe alanında yüksek lisans derecesi aldı (1992). Doktora eğitimine Kanada'da, University of Western Ontario'da başladı. 1995-1996 yıllarında Paris'te Jacques Derrida'nın derslerini takip etti. Doktora derecesini University of Memphis'ten aldı (1998). Galatasaray Üniversitesi'nde görev yaptı (1998-2014). 2010 yılında profesör ünvanını aldı. 2014 yılından itibaren Koç Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesidir. Simone Beauvoir, Levinas, Derrida, Merleau-Ponty, Bataille, Lacan üzerine Türkçe ve yabancı dillerde çok sayıda makalesi yayımlanmıştır.

Başlıca eserleri: *A Companion to Derrida* (Ed., 2014), *Dünyanın Teni* (2017), *Cinsel Farkın İnşası* (2018), *Çocuk ve Allah* (2018), *Ontologies of Sex: Philosophy in Sexual Politics* (2020), *Başkalık Deneyimi* (2021), *Çağdaş Kıta Felsefesi* (2021).

İÇİNDEKİLER

I	
ŞÜPHE ETİĞİ	13
2	
ÜÇÜNCÜ TARAF: ETİK VE POLİTİK OLANIN KESİŞİMİ	37
3	
ÇIKIŞ YOK: LEVINAS'TA AŞKINLIĞIN APORETİK İZAHİ	55
4	
YERSİZ YURTSUZLAŞMA: ÖZNEİN DİŞİNDA, DEVLETİN DİŞİNDA	77
5	
MISIR DİYARINDAKİ YABANCILAR VE KÖLELER: LEVINAS VE ÖTEKİLİK POLİTİKASI	99
6	
LEVINAS VE VAROLUŞ MÜCADELESİ	118
7	
KİMİN ÖNÜNDE VE NEDEN?	138
8	
LEVINAS'IN LEVINASÇI ETİĞE ETİK ELEŞTİRİSİ	166
9	
SARTRE VE LEVINAS: YENİ BİR KİMLİK POLİTİKASI	187
10	
HEGEL'İN BÜTÜNLÜĞÜNÜN VE HEIDEGGER'İN SONLULUK FELSEFESİNİN ÖTESİNE	209
11	
LEVINAS VE VELUDİYETİN AŞKINLIĞI	225
12	
"SADECE MAZLUM...": EZENİN DİLİ, EZİLENİN DİLİ	248
DİZİN	266

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Bu ciltte toplanan denemeler, Emmanuel Levinas'ın Batı felsefi geleneğine yönelik kışkırtıcı ve radikal meydan okumasını kabul etmek için hâlen devam eden girişimimde önemli bir aşamaya işaret ediyor. *Bütünlük ve Sonsuz*'u (*Totality and Infinity*) ilk kez 1972'de okudum. Sussex Üniversitesi'ndeki lisans eğitimimi yeni tamamlamış olarak Newcastle'daki evime dönüyordum. Londra'daki Compendium Kitabevi'nde durmuştum ve ortasından açıp birkaç sayfa çevirdiğimde, yüzle ilgili anlatımı ve başkasının yüzünün ben de oluşturduğu meydan okumaya dayanan bir etiği temel alma fikri beni hemen büyüledi. Yaz sürecini buna adadım ve birkaç yıl boyunca bu fikirler dizisi benim için Levinas özel adının anlamıydı, hâlâ birçok insan için öyle gibi görünüyor.

Zeynep Direk tarafından ilk kez 2011'de Türkçe baskı için burada bir araya getirilen denemeler, aslında bir etik yazmaktan çok aşkınlıkla veya kutsalla meşgul olan farklı bir Levinas'la nasıl tanıştığımın hikâyesini anlatıyor. Nitekim Levinas, *Etik ve Sonsuz*'da (*Ethics and Infinity*) bir etik yazmakla değil, etiğin anlamıyla, yönüyle ilgilendiğini ilan etmiştir. O zaman bu denemeler, bir anlamda, onun düşüncesini anlamak üzere ilk girişimlerime karşı ve başkalarını benzer yanlış anlamalardan vazgeçirmeye yardımcı olabilecekleri umuduyla yazılmıştı. Ayrıca, Levinas siyaset pahasına etikle ilgilenen bir düşünür olarak sıklıkla eleştirildi ve hâlâ da eleştiriliyor. Zaman içerisinde, olayları çok farklı görmeye başladım. Levinas bir keresinde hayatını “Nazi dehşetinin önsezisi ve hatırasının egemen olduğu” bir hayat olarak tanımlamıştı. Siyaseti önemsiz gördüğü için etiğe yö-

nelmedi; siyasal yaşam bazen hiçbir sığınak, kaçış sunmuyor gibi görüldüğü için, kaçış biçimlerini araştırdı ve ender etik fedakârlık örneğini, siyasetin bizi ele geçiren ve belirleyen sınırlarını aşabileceğimiz en belirgin yollardan biri, sadece biri olarak buldu. Bu nedenle Levinas'ta etik, genellikle ahlak adını verdiğimiz geleneksel toplumsal uygunluk edimleriyle değil, insanın tamamen karşılıksız ve kendine hiç aldırmandan hareket ettiği o ender kopuş anlarıyla ilgilidir. Nazi vakası, toplumsal normların ne kadar kolay manipüle edilebileceğini gösterdi.

Bu denemeler *Bütünlük ve Sonsuz*'a yaklaşımlar sunuyor. İlk olarak 1961'de yayımlanan *Bütünlük ve Sonsuz*, Levinas'ı ciddi bir şekilde okumaya başladığınızda hâlâ gidilmesi gereken yerdir. Ancak Levinas'ın savaşları, baskıyı, köleliği ve yerleşimci sömürgeciliği en önemli olduğu zamanlarda dikkate değer bir tutarlılıkla sorgulamayı başaramayan bir felsefi geleneğe yönelttiği radikal meydan okuma, ilk kez 1974'te yayımlanan *Olmaktan Başka Türü*'de (*Otherwise Than Being*) daha da radikalleştirildi. Benim gibi Levinas bilginlerinin bu felsefi yapıtı tüketmekten hâlâ çok uzak olduğunu söylemekten çekinmeyeceğim, ama burada bu eser hakkında birkaç şey söylenebilir. Bu ikinci ana kitaba yaklaşmanın ilk yolu, nadir ama çok gerçek fedakârlık anlarının mümkün olması için insanın ne olması gerektiği sorusuna dayanır. Kişinin elindeki fazladan vazgeçtiği türden bir fedakârlık değildir bu; hatta kişinin kendini özdeşleştirdiği bir ulus gibi bir amaç uğruna kendini riske attığı fedakârlık da değildir. Hiçbir çıkarı yokmuş *gibi görünen*, hatta belki de varlığını tehdit eden şey için kendi benliğini feda edebilen bir kişi hakkında ne söylenebilir? Nadir de olsa bunun mümkün olabilmesi için, felsefi geleneğin bize söylediğinden çok farklı varlıklar olmamız gerekir.

Yaralanabilirlik (*vulnerability*) ve ilişkisellik (*relationality*) haklı olarak bugün felsefede çok moda olan terimlerdir. Ancak, mevcut talihlerinin kısmen Levinas'ın sonraki düşüncesinden kaynaklandığı her zaman fark edilmez ve bu ger-

I ŞÜPHE ETİĞİ¹

Etik çoğunlukla, Kant'ın tanımladığı gibi, “*Was soll ich tun?*” [Ne yapmalıyım?] sorusuyla tanımlanmıştır. Etik soruya, ahlaki bir buyruk [*imperative*], bir yönerge [*prescription*], özgürce seçilen ya da reddedilen bir ‘gereklilikle’ [*ought*] yanıt verilecektir. Ahlaki buyruğun bizi doğru şeyi –o her ne ise– yapmaya götüreceği farz edilir ve yaygın bir varsayım da, çelişen ödevlerin söz konusu olduğu ahlaki bir ikilem durumunda bile doğru eyleme giden yolun tek olması gerektiğidir. Dahası, etiğin bizden ancak yapılması gücümüz dâhilinde olanı talep edebileceğine genel olarak inanılır. Örneğin Kant, ahlaki bir ödevin yerine getirilmesi ‘gerekliliğinden’ o ödevin yerine ‘getirilebileceğinin’ çıkarılabileceğine ikna olmuş gibi görünür: “Ödevi yerine *getirmeliyiz*; dolayısıyla yapabiliyor *olmamız* gerekir.”² İnsan nasıl ancak kendi özgür seçiminin bir sonucu olandan sorumlu tutulabilirse (RV 694; RR 40), ödev de yalnızca mümkün olanı gerektirebilir (RV 720; RR 60). Ama ne yapmalıyız? Yasayıcı vicdan danışılacak son makam olarak sunulmuştur. O, verili her durumda ne yapılması gerektiğini bildirir. İnsanın kendi vicdanının sesine kulak vermesi talebine, nihai bir mecburiyet olarak bakmak eğilimini taşırız. Vicdan, “Ne yapmalıyım?” sorusuna somut düzeyde bir cevap verir. Ama vicdana yapılan çağrıya, kendi kendisiyle barış içinde olan bir vicdan

¹ Yeni baskı için hazırlanan Kaynakça için bkz. www.folkita.com. (Ed.)

² Kant, *Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft*, Werke in zwölf Bänden (Frankfurt: Surhkamp, 1956), 12:76; çev. T. M. Greene ve H. H. Hudson, *Religion within the Limits of Reason Alone* (New York: Harper and Row, 1960), 55.

fikri hükmetmektedir. Kazustri,³ rahatsız bir vicdanın ıstıraplarını hafifletmek çabası içinde olan aklın sürüklendiği uçların pek çok örneğiyle doludur.

Levinas bu varsayımların pek azını paylaşır. Buna rağmen onun kalıplaşmış bir biçimde etik adıyla anılan şeyden tam olarak nasıl ayrıldığı pek az açıklanmıştır. Öyle görünüyor ki bunun nedeni, onun sıradan bir biçimde anlaşılabilir olmuş olan etikle doğrudan doğruya nadiren uğraşmış olmasıdır. Hele etiğin, Batı felsefe geleneği içinde çalışan ahlak felsefecileri tarafından akla uygun hâle getirilmesiyle daha da az ilgilenmiştir. Levinas'ın, Kant'ın etikle ilgili eserlerine, geçerken yaptığı göndermelere rastlanır; Aristoteles'in eserlerine yaptığı göndermeler ise daha da az sayıdadır. Dahası bunlar, Levinas'ın felsefeci okurunun yanıtlanmasını arzu edeceği pek çok soruya karşılık vermekte hiçbir işe yaramazlar. Üstelik Levinas'ın Batıda kavrandığı şekliyle etikle olan ilişkisinin anlaşılması, onun Yahudiliğe derin bir biçimde borçlu olması yüzünden daha da zorlaşır. Bazen Yahudilik Levinas'a en geçerli sayılan felsefi etiğinkine alternatif bir sözcük dağarcığı sağlar, ama kavramsal çerçevenin kökten bir biçimde farklı olup olmadığı her zaman açık değildir. Felsefe, özünde Yunan olarak kavrandığı sürece, Yahudilik felsefenin ötekisidir, ama zaten aynı olan tarafından dolaylanılmış bir ötekidir. Batı felsefesi denen şeyin Yahudi parçasına –ki bu parça en çok etikte aşikârdır– felsefe tarihinin anlatılışında pek az yer verilmiş olabilir. Ama bu, Yahudiliğin felsefe tarafından (en dikkat çekici bir biçimde Heidegger tarafından) sıklıkla anlatı dışı bırakılmış olduğu anlamına gelir yalnızca; felsefede olmadığı anlamına gelmez. Levinas'ın hem felsefi etik gelenek karşısındaki görece sessizliği hem de Hegel ve Nietzsche'nin yaptıkları Yahudi

³ Ahlakı kuramsal biçimde değil, kişiler arasındaki somut olaylar düzleminde, kim doğru kimin yanlış davrandığını belirleme amacıyla tartışan gelenek. (Çev.)

DİZİN

- A
- Abelard, Peter 139
- adalet(ler) 29, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 78, 92, 93, 134, 141, 146
- affetme 41; ~nin koşulları 40; ~ sorusu 179
- ahlak 14, 23, 24, 31, 41, 62, 91, 139, 148, 174, 178, 183, 184, 236, 240; ~in soykütüğü 24; ~ normları 23
- ahlaki: ~ buyruk 13; ~ ikilem 13; ~ ödev 13; ~ deneyim 259; ~ normlar 24; ~ normların işleyişi 24; ~ sorumluluk 28, 148; ~ temizlik 192
- aile 181, 239, 246
- akıl 16, 17, 21, 60, 171, 217, 221, 222, 224; ~in yenilgisi 193
- akılcılık 36
- Alman: ~ ruhunun gizli nostaljisi 196; ~ toplumu ideali 61
- Althusser, Louis 23; ~in ideoloji eleştirisi 23
- Altmann, Alexander 85, 86, 87, 90
- ampirik durum(lar) 69, 106, 107, 173, 234
- anaakım siyaset felsefesi 96
- anarşi 46
- Anaximander fragmanı 128
- anlatsal dil 53
- anti: ~ ırkçı ırkçılık 188, 190; ~semitizm 197, 200, 205, 257, 258
- Aquinas 21
- aralığın hiçliği 242
- Arap-İsrail çatışması 187
- Arendt, Hannah 81, 82, 92, 181, 190, 209
- Aristoteles 14, 21, 22, 31, 139
- artzaman aralığı 241
- arzu 14, 18, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 37, 53, 54, 57, 70, 71, 103, 108, 110, 111, 156, 184, 185, 228, 234, 236, 238, 240; ~ felsefesi 184
- aşk 23, 25, 32, 33, 40, 49, 236, 237
- aşkınlık(lar) 44, 55, 56, 57, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 85, 90, 94, 103, 107, 108, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 186, 199, 207, 210, 217, 219, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 243, 251, 260, 263, 264; ~ felsefesi 68; ~ın kipleri 172
- aşkın özne 173
- Saint Augustinus 139
- Auschwitz 83, 92
- Avrupa: ~ Aydınlanması 77, 81; ~ geleneği 60; ~ kültürü 61; ~ merkezcilik 137; ~ politikası 136
- Aydınlanma 60, 61, 80; ~ geleneği 188
- ayna imgesi 214
- B
- babalık 50, 134, 161, 180, 226, 238, 239, 243, 244; ~in sonsuz zamanı 237
- Bain, Alexander 146, 147
- bakışsızlık 17, 33, 49, 160
- bakışsız söylem 32
- basit kötülük: ~ün imkânı 125; ~ün özsel imkânı 125
- başkalık 99, 100, 102, 103, 114, 179, 191, 206, 244, 250, 253
- başka: ~nın aynıya indirgenmesi 16; ~nın izi 47; ~sının bakışının çatışmacı niteliği 199; ~sının kimliği 206; ~sının sonsuzluğu 44, 170; ~sının yüzü 41, 42, 171, 174, 176, 177, 178, 205; ~sının yüzünün epifanisi 171; ~sı tecrübesi 169
- Batu: ~ etik geleneği 16, 82, 209; ~ felsefe geleneği 14, 160; ~ felsefesi 14, 16, 125, 129, 209, 210, 224, 250; ~felsefesinin baskın geleneği 16; ~ felsefe tarihi 75; ~nın etik geleneği 15
- de Beauvoir, Simone 153, 203, 244
- beden(ler) 29, 52, 60, 61, 80, 192, 196, 197, 242; ~ deneyimi 61; ~e zincirlenmiş ruh kavrayışı 197
- bedenlenme 61, 244
- bedenlilik 29
- benin özerkliği 59
- Bergson, Henri 57
- bilim 46
- bilinç 17, 73, 81, 88, 96, 107, 176, 198, 251, 253, 254; ~ politikası 48
- biraderlik 50, 51, 52, 53, 70, 243, 246

bireycilik 81, 98, 140
 bireysel mülk 145
 Birinci Dünya Savaşı 149, 211
 biyolojik özcülük 241
 biyolojizm 52
 Bourgeois, Bernard 211, 212
 Bradley, F. H. 147
 Bruhl, Lucien Lévy 147, 148
 Buber, Martin 41, 71, 128
 Bukharin, Nikolai 157
 burjuva varoluşu 59
 büyük medeniyetlerin çoğulculuğu 208

C

Celan, Paul 250
 cemaat 22, 24, 43, 51
 cezai yükümlülük 147
 cezalandırılabilirlik 146, 147, 162
 Cicero 21
 cinsiyetçi: ~ toplum 164; ~ stereotipi 243
 cinsiyetçilik 50
 Columbus, C. 55
 Constant, Benjamin 143, 144, 145, 146,
 148; ~ sorunu 145

Ç

çağdaş etik 23
 çoğulluk 179, 241, 242, 260
 çokkültürlülük 135

D

Darwin 120, 121, 122, 123, 126
 Darwincilik 120, 122
 Darwinci varoluş mücadelesi 121
 Darwinizm 120, 121, 123, 127; ~in doğ-
 ruluğu 131
 Dasein 56, 119, 120, 123, 124, 125, 129,
 134, 160, 231
 demokrasi 77, 78, 91
 demokratik kurumlarının kırılabilirliği 83
 deneyim 94, 252, 259, 260; ~in psişizmi 69
 Derrida, Jacques 7, 33, 37, 94, 99, 100,
 111, 113, 134, 148, 218, 232
 Descartes 16, 75, 172, 210, 218, 219, 220,
 234
 Descartesçi analiz 67
 devlet(ler): ~in anonim evrenselliği 91; ~in
 egemenliği 220; ~in tiranlığı 220; ~ şid-
 deti 132, 134; ~ totalitarizmi 182
 dışkınlık 57, 59, 62, 64, 69, 72, 172, 173,
 175, 185, 186, 194, 195, 210, 216, 219,
 227, 228, 229, 230, 232, 234, 236, 237,
 238, 243, 244
 dışlayıcı deyişler 25
 dışsallık 174, 178

dil: ~in antropolojik kullanımı 99; ~in fa-
 tik işlevi 27; ~in felsefi kullanımı 105; ~
 kullanımı 50
 dilbilim 27
 din 30, 83, 90, 203, 205, 224
 dinsel: ~ tedirginlik 62; ~ temsil 214
 dişil yüz 89
 diyalektik dönüşler 115
 dogmatizm 177
 doğa hâli 121
 doğal seçim fikirleri 120
 doğru eylem 13
 doğruluk arayışı 16
 Dostoyevski, Fyodor 159
 doyum ekonomisi 31
 duyarlık 22, 29, 109
 dünya: ~da olma 68; ~nın kamusal arenası
 94; ~ tarihi 150; ~ tarihsel yargı perspek-
 tifi 222
 düşkünlük 44, 170
 düşüncenin biçimsel yapısı 107
 düşünüm felsefesi 217

E

ebedi yaşamda kişisel doyuma ulaşma ah-
 lakı 182
 edilgin özne 161
 egoizm 88, 95
 ego: ~nun aşkınlığı 199; ~ ve bütünlük 37,
 40, 42, 43, 44, 45, 52, 53
 ekonomi 29, 32, 71, 103
 ekonomik: ~ fenomenler 81; ~ koşullar 80;
 ~ kurtuluş 80
 ekstatik aşkınlık tasavvuru 63
 Eleacı varlık mefhumu 230
 Eliezer 132
 Engels, Marx 121
 entelektüel kaynaklar 80
 erdemler 133, 182
 eril erdemler 133, 179
 erillik karşıtlığı 179
 eros 32, 34, 65, 170, 171, 185, 225, 226,
 230, 231, 232, 236, 237, 238, 240
 erossuz aşk 32
 erotizm 181
 eskatoloji 25, 84, 91
 eskatolojik: ~ barış fikri 98; ~ etik 93; ~
 kesinti 93
 eski Yunan etiği 22
 etik: ~in felsefi geleneği 15; ~in görevi 18;
 ~in imkânının felsefesi 247; ~in özü 22;
 ~in problemleri 21; ~ dil 106, 259;
 ~ direnç 17, 20; ~ düşüncenin tarihi 16; ~
 gelenek 23; ~ ilişki 19, 20, 55, 168, 171,
 174, 176, 178, 180, 186, 219, 235; ~ po-

litik toplum 49; ~ saflığın modelleri 25; ~ sorumluluk 71; ~ söylem 15; ~ söylemin standart kipleri 20; ~ tarihi 7; ~ yükümlülükler 104
etiksiz etik 33
etimoloji 57
etnolojik ilgi 148
evrensel: ~ tarih 205; ~ ödevler 32; ~ tikelcilik 187
evrenselcilik 189, 193, 194, 195, 204, 205
evrenselci tikelcilik 205, 258
evrensellik 17, 34, 204, 256, 260; ~in biçimselciliği 92; ~ iddiaları 260

F

fail: ~in niyeti 139; ~ yasalar 145
Fanon, Frantz 190, 191
faşizm 83
felsefe(ler): ~in çoğulculuğu 260, 261; ~ tarihi 7, 16, 221, 261
felsefi: ~ etik 14, 16, 21, 156; ~ kimlik kavramı 194; ~ tin 16; ~ yaşam 16
feminist felsefe 225
fenomen 105, 213, 228, 248
fenomenolojik: ~ betimlemeler 259; ~ indirgeme 67; ~ yaklaşım 96; ~ zeminler 43
fenomenoloji 70, 71, 83, 89, 94
Feron, Etienne 166, 184
Fichte, Johann Gottlieb 215, 216
Finkelkraut, Alain 49, 101, 192, 193, 194, 195
Forthomme, Bernard 166, 167
Fransız Devrimi 142
Freud, Sigmund 23

G

geçmiş 94, 155, 179, 183; ~in telafisi 155; ~i seçme 155
geleniğin mantığı 262
geleneksel: ~ felsefi etik 168; ~ felsefi özdeşlik tasavvurları 62; ~ insan hakları fikri 88; ~ kavramlar 198
genel ilkelerin tehlikesi 35
gen manipülasyonu 138
gerçeklik 184, 197, 228, 237, 240, 245
global: ~ ekonomi 163; ~ ısınma 138; ~ kapitalizmin tahakkümü 164
göreceli başkallığın zemini 191
görelî sessizlik 39
göstergeler sistemi 52
Grotius, Hugo 95

H

hak(lar) 87, 88, 95, 96, 113, 150, 190,

222; ~a saygılı politika 93; ~in somutlaşması 88

hakikatin tezahürü 253
hakiki: ~ toplum 41; ~ zamansallık 183
haklılık 133
halk 51, 142, 163
Hamilton, Alexander 143, 147
hayırseverlik 86
Hegelci: ~ bütünselleştirme 210; ~ diyalektik 217; ~ Marksist özgürlük fikri 160; ~ tarihselcilik 212

Hegelcilik 91, 214, 224, 259, 260
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 14, 43, 68, 84, 96, 118, 121, 130, 134, 145, 150, 158, 159, 179, 181, 182, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 258; ~in köle efendi diyalektiği 43

Heidegger, Martin 7, 14, 15, 16, 38, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 71, 76, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 113, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 134, 136, 150, 151, 160, 178, 182, 183, 192, 213, 220, 223, 224, 233, 234, 235, 239, 246, 255, 260, 264

Heideggerci: ~ anlayış 58; ~ iç sıkıntısı 58
Heine, Heinrich 142
Herakleitos 121, 129, 130
hermenötik 23
hesap verme yükümlülüğü 139, 140, 143, 145, 154, 162

hiçlik 242
hiperbolik sorumluluk 149, 156
Hitler 155

Hitlerizm 59, 60, 61, 62, 79, 80, 81, 125, 136, 195, 196, 197, 209, 234, 241

Hobbes, Thomas 49, 83, 86, 118, 121, 129
holokost 83, 134, 155, 179, 209, 211, 212, 221, 223

Hölderlin 111
Hristiyan: ~ evrenselciliği 61; ~ sevgi ahlakı 40

Hristiyanlık 40, 60, 61, 62, 195, 196, 214
hukuki: ~ hesap verme yükümlülüğü 143; ~ sorumluluk 21, 163

hukuksal düzen 39
Husserl, Edmund 16, 38, 67, 68, 71, 105, 126, 192, 220, 239

hümanizm 15, 123, 153, 157, 189

I

ırk(lar) 7, 19, 51, 52, 54, 60, 103, 120, 164, 190, 196, 207; ~in sınırları 52

ırkçı: ~ felsefe 51; ~ özdeşliği 61; ~ tikellik 61, 195
ırkçılık 7, 54, 188, 190, 196
ırksal özcülük 187

İ

içe dönüklüğün mekânı 251
içkinlik 66, 67, 68, 71, 76
içtenlik 26, 28
idealizm 23, 59, 197, 229
idrak 217, 221
ihtiyaçsız arzu 33
ikili: ~ egoizm 34; ~ yalnızlık 34
İkinci Dünya Savaşı 60, 122, 140, 157, 190, 229
imkânsızlık dili 20
insan: ~ eylemlerinin yasası 81; ~ hakları 77, 78, 80, 81, 87, 88, 91, 92, 98; ~ hakları savunusu 78, 92; ~ın evrenselliği 188; ~ın özdeşliği 197; ~ ırkının birliği 52; ~ içindelik 50, 53
insanlık 41, 44, 82, 87, 114, 115, 130, 134, 170, 223, 257; ~ tarihi 130
istem: ~in keyfiyeti 18; ~ özgürlüğü 21
iyilik 15, 31, 174, 184, 233, 238, 240

K

kadercilik 241
kamusal alan 90, 224
Kant, Immanuel 13, 14, 21, 84, 87, 119, 128, 130, 158, 161, 169, 204, 220, 221
kapalı toplum 102
kartezyen: ~ ayırım 197; ~ zamanın süreksizliği 242
Kearney, Richard 123
kendi ile ben'in örtüşmezliği 198
kendi: ~nden kaçma ihtiyacı deneyimi 58; ~nden kaçmanın radikal imkânsızlığı 57; ~ne çakılı olma olgusu 197; ~ne yeterlilik 59
kimlik 31, 35, 62, 72, 74, 181, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 203, 205, 206, 207, 208; ~in sınırları 198
kimliklenme 188, 198, 199, 208; ~ etiği 188; ~ politikası 188; ~ye dayanan kimlikler 196
kişisel: ~ özdeşlik 98, 142; ~ özgürlük 80
Kitab-ı Mukaddes 35, 85, 112, 115, 215
klasik: ~ doğa hâli anlayışı 97; ~ liberalizm 89, 97; ~ liberal toplum sözleşmesi kuramı 95
komşu 101, 108, 110, 112, 113, 246; ~nun evsizliği 254; ~nun yüzü 249
komünitaryanizm 81

konukseverlik 70, 108, 109, 111, 112, 113, 236
köle figürü 114
kölelik 115
kötülük: ~ün bilgisi 133; ~ün doğası 133
Krug, Wilhelm Traugott 141
kurumsal adaletsizlik 19
kuşakların kesintiliği 238, 240
kültürel: ~ anlamlar 105; ~ anlam verme eğilimi 99; ~ formlar 193; ~ kimlik 100; ~ tahakküm 135
kültür(ler) 23, 52, 54, 135, 136, 191, 192, 204, 261

L

Levinasçıl Başkası 158
Levinas komünitaryanizmi 98
liberal: ~ devlet 78; ~ dünya 79; ~ düşünce 157; ~ evrenselcilik 196; ~ kaygılar 83
liberalizm 60, 61, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 89, 90, 93, 94, 97, 98, 158, 195, 196, 197
Locke, John 95, 142
Lyell, Charles 121

M

Macquarrie, John 106, 124
Madison, James 133, 143
mahremiyetin yumuşaklığı 89
de Maistre, Joseph 193
makbul statü 109
Malka, Shlomo 100, 101
Malthus, Thomas 121
mantıksal: ~ özdeşlik 196, 198; ~ statüler 50
Marksist bilim 23
Marksizm 84, 158
Marx, Karl 23, 118, 121, 212, 259
medeni haklar 82
medeniyetler: ~in çoğulculuğu 204, 208; ~in mükemmeliyetleri 204
mekânsal aşkınlık 64
Mendelssohn, Moses 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 97, 214
Merleau-Ponty, Maurice 135, 153, 156, 157, 158
metafizik 41, 59, 62, 67, 70, 86, 99, 111, 128, 171, 172, 177, 178, 202, 235, 238; ~ hareket 67
milli kimlik anlayışı 196
milliyetçilik 132
Mill, John Stuart 21, 147
misafirperverliğin mekânı 251
modern: ~ etik 21, 22, 33; ~ siyasi düşünce 120; ~ totalitarizmin felsefesi 212

modernliğin doğuşu 81
Montesquieu 1935
muhafeletin mekâmı 251
mutlak: -in normları 23; ~ yönelim 31
mülkiyet 95, 96, 97, 152; ~ hakları 95

N

Nasyonal Sosyalizm 51, 60, 62, 125, 130, 134, 209
Nazi insan tasavvuru 60
Nazizm 61, 65
nefret 205, 257
negatif özgürlük 79
Nemo, Philippe 107, 168
neolojizm 47, 57, 172
nesep bağı 133, 202, 231
nesillerin süreksizliği 70
nesnel: ~ bütünlükler üretme 221; ~ sorumluluk 147
neyse o olmanın imkânsızlığı 229
Nietzsche, Friedrich 14, 15, 23, 24, 25, 125, 127, 148, 201
nihai farklılıkların statüsü 50
normatif görünüm 23
nötrleştirme 106

O

oğul imgesi 239
olgu 257
olgasallık 151, 202
O'luk: -la anarşik ilişki 48; ~ neolojizmi 47, 48
olumlayıcı eylem 155
olumlu ayrımcılık 188
ontik gönderme 255
ontoloji 16, 54, 58, 69, 103, 107, 122, 131, 176, 177, 235; ~nin öncelliği 16
ontolojik: ~ dil 255; ~ düzlemler 171; ~ haysiyet 106; ~ iddialar 16

Ö

ödev 13, 21, 87, 159; ~in dili 20
ölüm 144, 185, 212, 237, 238, 240
ölü zaman 241, 242
öteki 17, 19, 20, 22, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 109, 110, 111, 112, 117, 191, 194, 236; ~ne boğun eğme 236; ~nin mutlak başkaldırı 103; ~nin özgül ihtiyaçları 104
öz bilinç 176; ~in özdeşliği 73
özdeşlik: ~e indirgenmiş olma deneyimi 62; ~in sınırları 74; ~ duygusu 60; ~ felsefesi 250, 261; ~ mantığı 250, 256, 257
özel: ~ alan 90, 224; alanın bağımsızlığı 95; ~ mülkiyet hakları 97

özzerk akıl 195
özzerklik 16, 18, 60, 79, 91
özgül etik 33
özgür: ~ irade 88; ~ istemi 17
özgürlük 16, 17, 18, 19, 21, 44, 61, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 88, 90, 94, 95, 145, 149, 150, 152, 153, 154, 160, 195, 199, 201, 202, 204, 207, 208; ~ ahlakı 86; ~ etiği 21; ~ felsefesi 153, 160
özgür seçim 13, 85, 94
özne 23, 63, 64, 68, 89, 94, 97, 114, 132, 160, 161, 173, 210, 229, 241, 251, 252, 253; ~ nesne oyunu 63
özel ahlakı 181
öznellik 108, 131, 132, 166, 184, 185, 238, 240

P

Parmenides 210, 217
Platon 16, 22, 62, 75, 99, 118, 139, 172, 174, 182, 210
Poirié, François 55, 62, 79, 205, 227, 247
politika(lar) 34, 39, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 78, 91, 92, 93, 94, 97, 102, 103, 114, 115, 116, 130, 133, 134, 138, 159, 166, 170, 179, 180, 181, 183, 187, 208, 220, 223; ~ etiği 159
politik: ~ adalet düzeni 39; ~ alan 39, 44; ~ birlik 46; ~ güçler 77, 92; ~ kurumlar 46; ~ menfaatler 101; ~ talepler 39; ~ toplumdan soyutlanan etik 44; ~ toplumun kurulumları 42; ~ toplumun yasaları 42; ~ yükümlülükler 104
politikasız etik 34
Popper, Karl 212
pozitif özgürlük 79
pratik niyet 186
psikoloji 58
psikoposluk 146

R

radikal: ~ bireycilik 103; ~ örtüşmezlik 199
radikallik 15
rasyonel doğruluk 46
rasyonelleştirilmiş topluluk 189
Reiner, Hans 58
retorik 15, 105
Ricoeur, Paul 24, 162
Rimbaud, Arthur 67, 68, 74, 220, 243, 243, 250
riyakârlık 204
Robinson 124
Romains, Sartre Jules 149
romantizm 183

Rosenzweig, Franz 210, 211

S

Sabra: ~ kampı 49, 100, 116, 117; ~ katliamı 117

safdilce fikirler 169

safdil okumalar 169

saf öznelcilik 184

sanat 57

Sartreçi tikelcilik 192

Sartre, Jean Paul 6, 7, 80, 97, 138, 141, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 159, 160, 161, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 199, 200, 201, 202, 203, 206, 207, 208, 264

savaşın eril erdemleri 133

Schelling, Friedrich 150, 215

Schilling, Kurt 51, 118, 119, 120

Sezar 115

Simeon 132

siyasal: ~ felsefe 7, 54, 96, 118, 137; ~ hareketler 136; ~ toplum 89

siyaset felsefesi 49, 54, 118, 120, 137

siyasi: ~ akıl 92; ~ temkin 92

Soğuk Savaş 158

sonluluk felsefesi 223

sonlu varlığın sınırları 228

sonsuz: ~ fikri 172; ~ sorumluluğa çağrı 164; ~ sorumluluk 163; ~ zaman 184

Sorge 119

sorumluluk 18, 19, 20, 21, 25, 26, 38, 40, 45, 46, 64, 74, 94, 114, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 183, 207, 255, 258; ~un tarihsel bağlamı 162

sosyal: ~ Darwincilik 120, 122, 136; ~ Darwinizm 120, 121, 125, 130; ~ kimlikler 196, 199; ~ kimliklerin karakteri 187; ~ kimliklerin statüsü 187

soykırımlar 209

Spencer, Herbert 121

Spinoza 129

Stalinizm 34, 209

Stambaugh, John 124, 127, 190

Stoikvari kayıtsızlık 153

suçluluk 19, 25, 26, 40, 131, 154, 161; ~ duygusu 25, 40, 161

Ş

Şatila: ~ kampı 49, 100, 116, 117; ~ katliamları 117

şiddet: ~e karşı mücadele 132, 133; ~in haklılığı 133; ~in reddi 102

şiddetsiz egemenlik 25

şüphe 15, 23, 24, 26, 33, 34, 35, 36, 96, 105, 117, 168, 253; ~ etiği 35; ~ hermeneotiği 23

T

Tanrı 40, 47, 55, 57, 69, 96, 115, 129, 140, 141, 158, 211, 214, 219, 234, 235, 237, 239, 246, 259; ~ya yönelik iştiaak 57

tanrıbilim 31

tarih 7, 43, 44, 53, 68, 79, 84, 86, 91, 129, 130, 140, 145, 148, 150, 153, 157, 158, 195, 204, 205, 211, 217, 218, 221, 222, 223, 224, 237, 242, 257, 261; ~ felsefesi 145, 150; ~in yargısı 224, 237

tarihsel: ~ fedakarlıklar 188; ~ fenomen 81; ~ sorumluluk 157; ~ zaman 242

temellendirici dil 53

temsili demokrasi 140

terörizm 209

tikel: ~ dil 52; ~ in sonsuzla ilişkisi 220; ~ kültürleri olumlama eğilimi 135; ~ yasa 34

tin 16, 60, 61, 196

tinsel: ~ değerler 61; ~ sebep 133

tiranlık: ~a boyun eğme 237; ~ eğilimleri 54

toplum: ~ biçimleri 140; ~ ideali 65; ~ sözleşmesi gelenegi 90; ~un adaletsizliği 23

toplumsal: ~ adaletsizlik 98; ~ dünya 54; ~ düzen 51; ~ felsefe 7; ~ fenomenler 81; ~ ilişkilerin dokusu 253; ~ koşullar 80; ~ sorumluluk 147; ~ sözleşme kuramları 169; ~ talepler 39

toplumsallık 42, 87, 120

totalitarizm 81, 89, 91, 136, 172, 181, 182, 186, 211, 212, 224

töz: ~ aşırılık aşkınlığı 219; ~ değiştirme 244

travmatizm 25

U

utanç fenomeni 228

utanma 57

Ü

üretici olmayan huzursuzluk 26

V

var'ın anonimliği 174

varlık: ~in dağılımı 242; ~in dışsallığı 174; ~in ötesi 176; ~in ötesindeki iyi 172, 210; ~in sonluğu 178; ~in tezahürü 253; ~ alanı 33; ~ ilkesi 74

var olma olayı 75

varoluşçuluk 94, 153, 189, 200
varoluş: ~ imkânları 151; ~ mücadelesi
120, 121, 122, 123, 127, 129, 130, 131,
133, 134; ~un saçmalığı 58
veludiyet 65, 66, 70, 170, 171, 172, 173,
174, 175, 178, 179, 180, 181, 184, 185,
186, 225, 226, 230, 231, 232, 236, 238,
240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 250
vermenin imgesi 15
vicdan 13, 18, 21, 45, 78, 90, 93, 114,
132, 133, 135, 139, 147, 148, 156, 158,
161, 164, 168, 176, 177, 178

W

Waehls, Alphonso de 259
Wahl, Jean 58, 66, 67, 231, 260, 261
Weber, Max 147
Williams, Bernard 58, 139

Y

yabancı(lar) 16, 17, 35, 62, 99, 101, 104,
105, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,
115, 125, 167, 175, 191, 194, 230, 232,
239, 241, 249, 251, 254; ~nın somutlu-
ğu 109
yabancılaştırılmazlık 86
yabancılık 64, 110, 112, 113, 114, 194
Yahudi: ~ ahlakının eleştirisi 15; ~ bilgeliği
16; ~ evrenselliği 258; ~ geleneği 53, 206;
~ kaderi 257, 261; ~ kaderinin tikelliği
258; ~ kimliği 61, 203
yakınlığın bakışsızlığı 46, 48
yapıbozum 59, 260
yaratılmışlık 202
yardımseverlik 97

yargılayıcı bilinç 18
yasadışı emirler 145
yasal sorumluluk 147
yasanın ruhu 34
yaşam: ~ mekânı 96; ~ mücadelesi 122,
123, 131, 132
yerine geçme 56, 72, 74, 81, 94, 116, 161,
185, 219, 243, 244, 250, 256, 257
yerine koyma 198
yersiz yurtsuzlaşma 77, 78, 89, 91, 92, 93,
97
yeterlilik mantığı 30
Yochanan 20, 104, 156, 248
Yom Kipur 30
yönelim kaybı 31
yöntem 69, 106, 234
Yunan: ~ etiği 21, 22, 33; ~ felsefi geleneği
162; ~ kader fikri 241
yurttaşlara ait haklar 82
yurttaşlık 82
yüz: ~ etiği 167, 171, 186; ~ün mevcudiyeti
44, 170; ~ün muğlaklığı 133; ~ün soyut-
luğu 52; ~ün şiddetsiz söylemi 40

Z

zaferin sonsuz zamanı 184
zaman: ~ın geri çevrilmezliği anlayışı 195;
~ın özü 178; ~ın sonsuzluğu 1178, 79,
181, 184
zamansal aşkınlık 65, 230
zamansallık 178, 179
zulüm 73, 90, 116, 205, 244, 249, 251,
253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260,
262